

סג: - סוף אלו טריפות.

סג:

ודלמא דעוף טמא ניהו.

א. עיין בתוס' שתמהו שהרי מבואר לעיל שעופות טהורים אין להם מספר ועופות טמאים יש רק כ"ד, ומאי טעמא חיישינן למיעוט עופות טמאים, ועיי"ש שכתבו דשמא יש יותר מינים של טמאים מאשר של טהורים, ואעפ"י שכמות העופות הטהורים מרובה.

והעולם מעיר מאי טעמא לא תי' תוס' שבפועל יש יותר עופות טמאים [ולדוגמא עורב יותר מצוי בעולם מאשר מין עזניה] ומשמע דפשיטא להו לתוס' דלא איכפת לן הא, ודנים את המינים ולא העופות, ועיין [ויש לדון האם תליא בנידון החו"ד לענין ט' חנויות שבאחד מוכרים יותר בשר שחוטה מאידך].

ב. וידוע חידושו של הריב"ש שכיון שיש דין בדיקה בסימנין להכי לא אזלינן בתר רובא, ויש אחרונים שכתבו שתוס' פליגי על הריב"ש ומשום הכי נקטו דמהני רוב, מיהו יש לדחות שכל דברי הריב"ש נאמרו בבהמה ועוף שיש להם סימנים ומצינן לבדוק בסימנים, מיהו בביצים שלית להו סימני טומאה וטהרה [ועכ"פ למסקנת הגמרא שסימנים לאו דאורייתא] לא נאמר בהם הדין בדיקה ואזלינן בתר רובא.

ראשה אחד חד וראשה אחד כד טמא.

א. ידוע שבביצים של העופות המצוים בינינו משכחת לה ב' ראשים חד, וצ"ע שלכאורה זהו סימן שהוא עוף טמא. ואעפ"י שברוב הפעמים ראשה אחד חד וראשה אחד חד, מיהו למבואר בסוגיין זה שראשה אחד חד וראשה אחד חד אינו בהכרח סימן טהרה, ורק שב' ראשיה חדין מוכיח לנו שהוא עוף טמא, וכיון שיש בעופות שלנו ביצים שיש להם ב' ראשים חדים מאי טעמא לא נוכיח מהכא שהעופות המצויים בינינו הם עופות טמאים.

[וידוע שמרן הגר"נ קרליץ נמנע מאכילת עופות הפטם המצויים בינינו מחמת החשש הנ"ל].

ב. ועיין בפמ"ג (סי' פ"ו שפ"ד סק"ו) שכתב (בשם ההלכות קטנות) וז"ל ביצה ששני ראשיה כדין או חדין שנמצאת בלול של תרנגולים, חשש גדול הוא זה, ובא מעשה וחפשו ומדדו שהיה הצד האחד חד מן האחר כחוט השערה, אמרתי: כל מידות חכמים כן הוא, ולפי"ז שמא אף אותם ביצים יש צד אחד יותר כד מהשני כחוט השערה וממילא בכלל ראשו אחד חד וראשו אחד כד דשרי.

אלא אמר רבי זירא סימנים לאו דאורייתא.

א. בפשוטו עיקר כונת הגמרא היינו שאין הסימנים מוכרחים, ויתכן עוף טמא שיהיה לו סימני טהרה, ומשום הכי לא סמכינן עלה.

מיהו לכאורה יש כאן עוד נושא שסימני בהמות חיות ודגים ענינם [ועכ"פ אחד גיסא בבתראין] כיוצא הטהרה, ולא כסימן בעלמא לטהרה, ומשום הכי אפשר לסמוך עליהם בתורת ודאי ולא צריך לחשוש לשינוים, שהרי אם ישתנו הסימנים ממילא אף השתנה דינם של העופות, ולהכי אפשר לסמוך על הסימנים לגמרי בין להקל ובין להחמיר, מיהו סימני דגים אינם קובעים כלל את האיסור וההיתר, שהרי אין דינם מחמת עצמם אלא מחמת הבעל חי שנוצרו ממנו, ומשום הכי לא יכולים לקבוע את ההיתר ורק שיש בזה ראייה מה מותר ומה אסור, ומשום הכי לא סמכינן עליהו.

ב. והעולם מעיר שנראה בגמרא שלס"ד סימני ביצים הם דאורייתא [והיינו מהללמ"ס כמ"ש רש"י] ובפשוטו הכונה שהם קובעים את ההיתר של הביצה [וכמו שאר סימני בהמה וחייה שקובעים את דינו של הדבר] ולכאורה צ"ע שהרי הדבר כלל לא נקבע לפי סימני הביצה אלא לפי סימני התרנגול בעצמו, שהרי יוצא מן הטמא טמא ויוצא מהטהור טהור, וכיצד יתכן שסימני ביצה יהיו דאורייתא.

וע"כ שאף לס"ד סימני ביצה מהרים רק סימן בעלמא לברר האם הדבר מותר או אסור, ולא שזה הדבר הקובע את ההיתר והאיסור, ודו"ק.

דאיכא דעורבא דדמי לדיונה.

משמעות הגמרא נראה שזה החשש היחיד שיש לנו, מיהו אין עוד עופות טמאים שדומים ביצתם לטהורים, וצ"ע דא"כ בשאר ספקות [וכגון ח' ספקות] מאי טעמא לא נסמוך על כך והרי אין שם חשש של עורב וכדו'.

ועיין ברמב"ן שתמה כע"ז וכתב שכונת הגמרא שחוששים שכמו שיש ביצי עורב שדומים ליונה הכי נמי יש עוד עופות טמאים שהביצים שלהם דומים לשל טהורים, ומשום הכי לא סמכינן כלל על סימני ביצים.

גן הדסים

חבורת הלכה
"עטרת שמואל ולאה"
 לע"נ הרב שמואל ולאה זצ"ל
 וחסידיו שמואל לימור ז"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"

חבורת מסכתות שי"ס
"תורת מאיר"
 לע"נ הרב ר' מאיר גורן ז"ל

חבורת דף היומי
"תורה שלמה"
 לע"נ הרב ר' שלמה ז"ל

חבורת הלכה
"תורת שלמה זלמן"
 לע"נ הרב ר' שלמה זלמן ז"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
"חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב ר' יקותיאל ז"ל

חבורת מסכתות השי"ס
"עליית אליהו"
 לע"נ הרב ר' אליהו ז"ל

חבורת
ליב הפץ
 כבוד הרב
 קהילת קצות החושן

שאם ריקמה ונקבה מטמא.

א. חידוש ניהו שאעפ"י שאכתי לא יצא הולד לאויר העולם חשיב שרץ לכל דבר ומטמא.

ב. וחזינן חידוש נוסף שאעפ"י שלא יצא לאויר העולם חשיב כשרץ מת שמטמא ולא כשרץ חי שאינו מטמא, ועיין.

שאם ריקמה ואכלה לוקה עליה משום שרץ השורץ על הארץ.

יל"ע שהרי אכתי לא היה שום ריחוש ע"ג קרקע, ולקמן (בסוף פירקין) נראה שכל זמן שלא שרץ השרץ ע"ג קרקע אינו בכלל האיסור של שרץ השורץ על הארץ, ועיין.

שם.

א. עיין בתוס' שתמהו מגלן שמותר לאכול ביצים, ולא אסורים משום יוצא מהטמא – דהיינו אבר מן החי, וכתבו תוס' [בתי' קמא] שיש ילפותא להתיר ביצים באכילה משילוח הקן דמהתם חזינן שמותר לאכול ביצים עיי"ש, מיהו בלא"ה אין היתר לאכול ביצים.

ועיין בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' יט) שכתב שלפ"ז בבן נח שלית לן מקור להתיר ביצים, ממילא הביצים אסורים משום איסור אבר מן החי, ובן נח שאכל ביצים חייב מיתה מדין אוכל אבר מן החי, ולפ"ז אסור למכור ביצים לעכו"ם משום איסור לפנ"ע.

ולפ"ז ה"ה שאסור למכור לעכו"ם עוגות ושאר מיני אוכלים שיש בהם ביצים, שהרי בפשוטו [וידוע שהפמ"ג והנוב"י דנו בהא] אין דין ביטול ברוב בעכו"ם וא"כ אם יש תערובת ביצה באוכל כל האוכל אסור.

ב. מיהו יש לדון בכמה מילי.

א) יש לדון משום כללא דליכא מידי דלעכו"ם אסור ולישראל שרי, מיהו עיי"ש בחת"ס שכתב שהר"מ לא פסק הא, ואף אם פסקינן הא יש לדון שבכמה דוכתי מוכח שהך מילתא נאמר רק על עיקר האיסור ולא על פרטי האיסור, ובמיוחד אי נימא שהטעם שמותר לאכול ביצים הוי היתר בעלמא, וממילא מצינו למימר שהך היתר לישראל נאמר ולא לעכו"ם.

ב) יש לדון שבן נח כלל לא מצווה באיסור "יוצא" וממילא אין שום צד לאסור לו ביצים שהרי כל איסורם משום איסור יוצא.

ג) יש לדון מה נאמר בהך היתר של ביצים האם "היתר" או שנאמר שביצים לא נוהג בהם איסור יוצא, ומשום דהוי כפרש בעלמא [וכמש"כ תוס' בתי' השנין], ולכאורה אם נאמר כאן גילוי שביצים אינם בכלל יוצא ממילא אף לעכו"ם שרי, וכל דברי החת"ס רק אי נימא שהוי היתר ולא רק גילוי מילתא.

ונפק"מ מהא לענין האם יש הואיל ואשתרי באכילת ביצים, ואכמ"ל.

סד:

גיעולי ביצים.

עיין ברש"י שכתב בטעמא דמילתא שמים בעלמא ניהו ולא יהבי טעמא באחריתא, ולכאורה לפ"ז אין חילוק בין בישל ביצים עם ביצים לבין אם בישל ביצים עם שאר מילי, ופשוט.

מיהו עיין ברש"י שכתב וז"ל "גיעולי ביצים ביצה טמאה שנתבשלה עם הטהורה" ומשמע שדוקא ביצה טמאה שנתבשלה עם טהורה, ולא ביצה טמאה שהתבשלה עם שאר מילי, ועיין.

נמצא עליה קורט דם זורק את הדם ואוכל את השאר.

א. מבואר שהדם שעל הביצה אסור באכילה, ועיין בתוס' שהביאו ב' תי' האם הדם של הביצה אסור מהתורה ומשום ש"חשיב מין בשר" (לשון תוס') או שמותר מהתורה כיון שיש היתר בקרא להתיר דם ביצים וכל איסורו רק מד"ס [ועיי"ש שכתבו לחד גיסא דשמא אף מד"ס שרי עיי"ש].

ומשמע מתוס' שעיקר האיסור לאכול דם של ביצים שריקמו משום איסור בשר מהחי [והיינו שאף ריקום חשיב כבשר וממילא כלול באיסור של בשר שלא נשחט, ולא שאיסורו משום דם].

גן הדסים

ברכפלד

קרית ספר

<p>חבורת הלכה "עטרת שמואל ולאה" <small>לע"נ רב שמואל ולאה וליינר ז"ל והנהיג עממל לימוד י"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים"</p>	<p>חבורת מסכתות ש"ס "תורת מאיר" <small>לע"נ הרב ר' מאיר גורן ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "תורה שלמה" <small>לע"נ הרב ר' שלמה ז"ל</small></p>	<p>חבורת הלכה "תורה שלמה זמנ" <small>לע"נ הרב ר' שלמה ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים" "חזון יקותיאל" <small>לע"נ הרב ר' יקותיאל ז"ל</small></p>	<p>חבורת מסכתות הש"ס "עליית אליהו" <small>לע"נ הרב ר' אליהו ז"ל</small></p>	<p>חבורת ליב הפץ <small>קהילת קצות החושן</small></p>
--	---	---	--	--	--	--	---

ולכאורה לפי"ז עובר בלאו של נבלה ובאיסור של אינו זבוח, מיהו יש לדון דכיון שכל זמן שלא יצא לאויר העולם אינו בר שחיטה ממילא ליכא ביה אסור עשה של אינו זבוח ויש לדון בהא].

ועיין בחדושי הגרי"ז (בכורות ו:) וכע"ז בפר"ח (יו"ד סי' סו סקכ"ב) שתמהו שאם חשיב כבשר מאי טעמא מבואר בגמרא (ברייתא העמוד) שהאוכל מביצים טהורים שהתחילו להרקם [והיינו אפרוחים שלא נפתחו עיניהם] כל איסורו מד"ס ולא מהתורה, והרי לכאורה איסורו מהתורה משום שחשיב בשר מהחי, וממילא מיתסר משום אוכל אבר מן החי.

ב. מיהו עיין ברשב"א (שו"ת ח"א סי' מו) שכתב שעובר משום דם מהבשר, ומשום שכל ההיתר של דם ביצים [שילפינן לה מקרא כמש"כ תוס'] הוי רק לדם ביצים ולא לדם בשר, וכשהתחיל להרקם לא חשיב דם ביצים אלא דם בשר ומיתסר משום דם.

ולפי"ז לק"מ שאה"נ לא חשיב בשר, ומשום הכי אין באכילת אפרוחים שלא נפתחו עיניהם איסור אכילה מהתורה, מיהו מ"מ לא חשיב ביצים אלא בשר, וממילא אסור לאכול את דמו משום איסור דם.

[ויש לחדד שאעפ"י שלא חשיב בשר מיהו כבר חסר בשם ביצה, וכל ההיתר של התורה הוי דוקא לדם ביצים ולא לדם שאינו דם ביצים, ואעפ"י שלא חשיב לגמרי בשר].

מנין לביצת טמאה שהיא אסורה מהתורה שנאמר ואת בת היענה וכי בת יש לענה וכו'.

א. עיין בר"מ (מאכא"ס פ"ג ה"א) שכתב וז"ל כל מאכל היוצא ממין מן המינין האסורין שלוקין על אכילתן הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה, כגון חלב בהמה וחיה הטמאים וביצי עוף ודג הטמאים שנאמר ואת בת היענה זו ביצתה והוא הדין לכל האסור כיענה ולכל הדברים הדומין לביצה עכ"ל, ומבואר שהך קרא הוי מקור לכל דבר שיוצא מדברים אסורים שאסור.

ומ"מ מבואר בר"מ (שם ה"ו) שאין לוקין על כך, ומשום שאין זה איסור גמור וכל איסורו כעין חצי שיעור שליכא ביה מלקות.

מיהו עיין ברמב"ן (בע"א) שעמד על קושית תוס' מאי טעמא בעינן לקרא לאסור ביצת טמא ולא מיתסר משום יוצא, ותי' הרמב"ן שעל יוצא אין מלקות, מיהו על הלאו של בת היענה "אפשר" שיש מלקות, ולכאורה היינו דלא כהר"מ שילפינן כל "יוצא" מקרא דבת יענה ואפ"ה ליכא מלקות עלה.

ב. ומבואר לכאורה בר"מ שגדר איסור יוצא אינו שיש לו איסור נוסף שכיון שיצא מהאיסור אסור, אלא שנחשב כחלק מהאיסור, וכביכול חצי מאיכות האיסור ומשום הכי כתב הר"מ שאין לוקין על כך דהוי כחצי שיעור.

[ושמא נפק"מ לנידון בתראי האם יש איסור יוצא באיסור עשה, דלמבואר יש איסור יוצא בחצי שיעור ומשום שאיסור יוצא ענינו כחלק מהאיסור ולא כאיסור נפרד שנימא שלא התחדש הא באיסור יוצא].

ג. ועיין בר"ן שכתב לתרץ את קו' תוס' מאי טעמא בעינן קרא לאסור בת יענה והרי מיתסר משום יוצא מהטמא טמא, ותי' הר"ן שכיון שכל אכילת ביצים הוי אבר מן החי ושרי לי רחמנא משום הכי ס"ד שאין חילוק בין הדברים ואף בגונא שיש איסור יוצא שרי.

ומבואר לכאורה שגדר ההיתר של ביצה אין זה רק גילוי שלא הוי בכלל בשר מהחי אלא פרש בעלמא וכדו', דא"כ לענין איסור יוצא שלא שייך הסברות הנ"ל ליתסר, וע"כ שהוי היתר של התורה, ומשום הכי ס"ד שאף בטמאה התירו ולא רק בטהורה [ויש לציין שמזכירים הדברים לד' החת"ס לעיל שאסור למכור ביצים לעכו"ם ומשום שהיתר אכילת ביצים הוא חידוש, ולעכו"ם לא נאמר החידוש הנ"ל].

סה.

דף סה.

סה.

דורס ואוכל בידוע שהוא טמא וכו'.

צ"ע לשון הש"ס בידוע שהוא טמא, והרי אין זה רק "בידוע" שהוא טמא אלא שזה גורם טומאתו, ואטו נימא שבהמה שמעלה רה בידוע שהיא טהורה, והרי אין זה רק בידוע שהיא טהורה אלא שזה המטהר שלה.

ומשמע לכאורה שבעופות הסימני טומאה אינם גורמים את ההיתר והאיסור אלא מהוים ראייה לחוד מה התורה התירה ומה התורה אסרה, ומשום הכי כשדורס הוי רק "בידוע" שהוא טמא, ולא טפי מהא.

יש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף בידוע שהוא טהור.

עיין ברש"י שכתב שארישא סמיך ואיירי דוקא בעוף שידעינן שאינו דורס, מיהו אם לא ידעינן אם דורס או לא אסור, מיהו עיין בשאר הראשונים (עיין תוס' לעיל סא. ד"ה יש ועוד ראשונים) שחלקו על רש"י וכתבו שכל עוף שיש לו ג' סימני טהרה הללו [דהיינו אצבע יתירה זפק וקורקבן נקלף] לא חוששים שמא הוא דורס ומותר באכילה.

ר"א ברבי צדוק אומר מותחין לו חוט של משיחה וכו' כל עוף הקולט מהאוויר בידוע שהוא טמא וכו'.

א. משמעות דברי ר"א ברבי צדוק שהסימן הנ"ל הוא סימן דו צדדי, והוא גם סימן לדעת מה עוף טמא וגם סימן לדעת מה עוף טהור.

ויל"ע לפי"ז מאי מספק"ל לש"ס לעיל בשמונה עופות האם טהורים או טמאים ומאי טעמא לא בודקים אותו ע"י חוט של משיחה, ומצינן למימר שרבנן פליגי על כך.

מיהו עיין בר"מ (מאכלות אסורות פ"א ה"כ) שהביא להנך סימנים, וכתב שם המ"מ ש"ל לר"מ שלא פליגי תנאי ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וצ"ע דא"כ מאי טעמא לא בודקים עפ"י הסימן הנ"ל.

ב. ובאמת דעיין בר"מ שכתב וז"ל כל עוף שחולק את רגליו כשמותחין לו חוט שתיים לכאן ושתיים לכאן, או שקולט מן האוויר ואוכל באויר, הרי זה דורס וטמא עכ"ל, וכע"ז כתב במאירי וז"ל עוף הקולט מאכל מן האוויר ואוכלו באויר סימן הוא לדריסה עכ"ל, ומבואר שאין כאן עוד סימן האוסרו אלא שזה סימן שהוא דורס.

ולפי"ז מצינן לדון דכל הנך ח' עופות המסופקים אעפ"י שיש סימן שאינם דורסים [שהרי לא קולטים מהאוויר ולא חולקים את רגלם] מיהו מ"מ אין זה סימן טהרה, דשמא אין קורקבנם נקלף ונחשב שיש להם רק סימן אחד של טהרה ולא טפי מהא, ודו"ק.

מותחין לו חוט של משיחה שנים לכאן ואחד לכאן טמא שנים לכאן ואחד לכאן טהור.

מלשון הגמרא נראה שעוף שברוב הפעמים אינו חולק את רגליו ורק פעם אחת חלק את רגליו אין זה מחזיקו בטמא, שהרי אין לשון מתני' כל עוף שחלק את רגלו פעם אחת בידוע שהוא טמא, ורק שכשלא יודעים מה טבע העוף מניחים אותו מעל חוט והצורה שבה יעמוד זה הצורה שדרכו לעמוד וממילא

ונפק"מ לעופות הפטם שכיון שברוב הפעמים אינם חולקים את רגלם, אף אם נמצא פעם אחת שאותו עוף חלק את רגליו אכתי בחזקת טהור ניהו, ולא איכפת לן שפעם אחת חלק את רגליו, ודו"ק.

אחרים אומרים שוכן עם טמאים טמא.

א. משמעות דברי גהמרא נראה שאעפ"י שאין לעוף הזה סימני טומאה מיהו כיון ששוכן עם טמאים טמא, והוא חידוש גדול דלכאורה אם סימני טומאה קובעים את הטומאה כיצד ע"י ששוכן עם טמאים יהיה טמא, ואטו אף הא נחשב סימן טומאה.

ובפשטו אין כונת אחרים כלל ליתן סימן ליצירת ההיתר והאיסור בעוף, וכל דבריהם הוי צורת זיהוי שאפשר לסמוך על כך לשיטתם, וס"ל שאם ראינו עוף שהולך אצל טמאים בידוע שהוא טמא, והוי רק ראייה שיש לו את הסימני טומאה וממילא הוא טמא. [ניל"ע דלכאורה אם יש לו סימני טומאה מאי טעמא בעינן ראייה שהוא טמא מכך ששוכן עם טמאים].

ועיין במאירי שכתב וז"ל וכל עוף ששוכן תמיד עם מין של עוף טמא יש לפקפק בו שהוא ממינו אף על פי שאינו מצבעו שהרי יש במיני העורב שאינם שחורים עכ"ל, ונראה במאירי שעיקר כונת הגמרא היינו שאם רואים עוף ששוכן עם אחד מהכ"ד עופות הטמאים מסתבר שהוא מאותו מין שלו ואעפ"י שאינו דומה לו לגמרי, וממילא אף שיש לו סימני טהרה הוא אסור, שהרי הוא בכלל הכ"ד עופות שאסרה התורה אעפ"י שיש להם סימני טהרה, ודו"ק, ועיין ברמב"ן מש"כ.

וכדברי המאירי נראה מהא דמדמי לה הש"ס למחלוקת ר"א ורבנן לענין זרזיר, והנה אף התם עיקר הנושא כדי לדעת האם חשיב מין עורב או לא, ומבואר כמשנ"ת.

גן הדסים

ברכפלד

קרית ספר

<p>חבורת הלכה "עטרת שמואל ולאה" <small>לע"נ הרב שמואל ולאה זצ"ל והתורה שמואל לימור ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים"</p>	<p>חבורת מסכתות ש"ס "תורת מאיר" <small>לע"נ הרב מנחם מאיר זצ"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "תורה שלימה" <small>לע"נ הרב יצחק ז"ל ונחם מנחם ז"ל</small></p>	<p>חבורת הלכה "תורה שלמה זלמן" <small>לע"נ הרב זלמן זלמן ז"ל</small></p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים" חבורת דף היומי בהלכה "חזון יקותיאל" <small>לע"נ הרב יקותיאל ז"ל</small></p>	<p>חבורת מסכתות הש"ס "עליית אליהו" <small>לע"נ הרב אליהו ז"ל ונחם מנחם ז"ל</small></p>	<p>חבורת ליב הפץ <small>קהילת קצות החושן</small></p>
--	---	---	---	---	--	--	---

וקרצולים.

א. עיין ברש"י (לעיל נט.) שכתב וז"ל קרצולים הם שני רגלים ארוכין לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם כשהוא רוצה לקפץ עכ"ל, ומשמע שהקרצולים סמוכים לצואר, וכ"ה לשון הר"י מלוניל בסוגיין שכתב וז"ל ויש לו קרסולין פי' קרצולין והן שתי רגלים האחרונים לבד הארבעה והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהם על הארץ כשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהן וקופץ וכה"ל היראים והסמ"ג ועוד ראשונים.

ומשמע שיש תנאי בקרצולים שיהיו סמוכים לראש ובלא"ה לא נחשב קרצולים ומיתסר.

ב. וידועים דברי האור החיים הקדוש שמכח דברי רש"י ושאר ראשונים הנ"ל אסר את החגבים שנהגו בקהילות שונות לאכול, ויסוד דבריו מושגת על דברי רש"י ושאר הראשונים הנ"ל שרק כשהקרסולים סמוך לראש נחשבים לקרסולים מיהו בלא"ה לא נחשבים קרסולים.

מיהו יש לעיין שהרי בימינו לא נמצא שום חגב כהאי גונא, ולא מצאנו חגב שיש לו קרסולים סמוך לצוארו, וצ"ע על מה דיברה התורה, ואף הראשונים שדנו רבות באכילת חגבים (עיין בשו"ת הרא"ש ועוד) לא כתבו שהחגבים שלנו אסורים משום שאין להם קרסולים.

עוד יל"ע שהרי חגבים לא נאכלים בלא מסורת, והקהילות שנהגו לאכול את החגבים טעמו שיש להם מסורת מפי יואל הנביא שהחגבים האלו מותרים וצ"ע לומר שטעו ברבות השנים דאל"כ פקע כל המושג מסורת.

ג. ונטיית הדברים שאה"נ פעם אותם חגבים היה להם קרסולים סמוך לרגליהם, מיהו האידנא השתנו הטבעים והרגלים שלהם בצד של רגליהם, ומ"מ כיון שזהו החגב שהתירה התורה לא איכפת לן שהשתנו מקום קרסוליו, ואכתי קאי בהיתרו.

מיהו הך מילתא תליא האם סימני חגבים הוי סיבת היתר או ראייה על היתר, דאם הוי סיבת היתר א"כ כשהשתנה הסימנים ממילא באיסורם קיימא, מיהו אם הוי ראייה על היתר אף כשהשתנה שמם אכתי בהיתרם קיימי.

ד. ומצינן לדון שאף אם הוי סיבת היתר מיהו אין ה"סמוך לרגליו" כחלק מתנאי ההיתר, ורק שזה היתה המציאות של הקרסולים בתקופת רש"י, מיהו אין זה מתנאי ההיתר ולהכי אף אם ישתנה מיקום הקרסולים יחשב שיש קרסולים ואעפ"י שאינם במקום הראוי.

מיהו עיין בקונטרס קרני חגבים (לגרמ"ק סי' ז) שכתב שכשאינו ממעל לרגליו חסר בשם קרסולים, ולהדיא כתיב בקרא וקרסולים ממעל לרגליו, ולפי"ז משמע שהוי מתנאי ההיתר ולא רק שרש"י כתב זיהוי למקום הקרסולים, ודו"ק.

ושמו חגב.

א. לפי"ז אף אם נמצא חגב שיש לו את כל הסימני טהרה לא נוכל לאכול שלא במסורת ומשום דשמא אין שמו חגב, וכ"כ הרבה ראשונים.

מיהו עיין במאירי שהביא שיש אומרים שחגב שיש לו ד' סימנים הללו נאכל ואעפ"י שאין שמו חגב, ולא מבואר טעם ההיתר.

ב. ובפשוטו עיקר הנושא תליא בנידון המפרשים האם רבנן חולקים וס"ל שלא בעינן שיהיה שמו חגב או שאף רבנן מודו להא, ועיין בר"ן שכתב שמדברי הרי"ף נראה שרבנן חולקים ולא ס"ל שבעינן שיהיה שמו חגב, מיהו בר"מ נראה שרבי יוסי לפרושי לת"ק קאתי ולכו"ע בעינן שיהיה שמו חגב, ולפי"ז לא מצינו לאכול חגב שלא במסורת ואף שיש לו את כל הסימני טהרה שהרי שמא אין שמו חגב.

ג. ובגוף הענין שבעינן ששמו חגב, יל"ע האם הוי עוד תנאי בעלמא ש"יקראו לו חגב" או שהוי רק צורת זיהוי על מה התורה דיברה, ומה הדין בדבר שפעם לא היה נקרא חגב והאידנא נקרא חגב וכן איפכא, ומשמעות לשון הגמרא נראה שאין עיקר הדין שהוא מסוג חגב אלא ששמו "חגב" ויל"ע מה לי שמו, ואטו שמו הוי עוד סימן טהרה, ושמא הוי תנאי בעלמא שהתורה התירה רק כששמו כן, ואולי הוי תנאי בהיתר, וצ"ע.

ועיין בקרני חגבים (למרן הגרמ"ק סי' ז) שכתב שאין כלל הלכה שיהיה שמו חגב, ורק שעיקר הדגש שיהיה מאותו מין "ממשפחת החגבים" ולא שיהיה שרץ בעלמא שיש לו ד' סימנים הללו, מיהו אם זהו מין חגב לא איכפת לן כלל כיצד קוראים לו, ודו"ק.

וידוע שאף החגב המצוי אצל תימנים אין קוראים לו היום חגב, ורק שיש מסורת שזהו החגב דקרא, ומשמע שאף אם השתנה שמו של החגב מיהו מ"מ בהיתרו קאי, ומשום שאין זה סיבת טהרה אלא סימן בעלמא לדעת מה הטהור ומה הטמא.

ד. ומקובל בעולם שרק "תימנים" אוכלים חגב ומשום שיש להם מסורת ע"כ, ויל"ע מאי טעמא לא נסמוך עליהם משום ע"א נאמן באיסורים, ואטו לענין דברים התלויים במסורת אין את הדין של ע"א נאמן באיסורים, ומאי טעמא נימא כן.

ועיין במאירי שכתב וז"ל היה עוף אחד נאכל במסורת במחוז אחד יש מי שאומר שסומכין עליו למקומות אחרים שלא לחנם קבלו אלו כך במסורת זקניהם ולאותם שקבלו שומעין אא"כ ראינוהו שדורס שאין אחר הדריסה כלום ... ומ"מ לענין פסק נראה שיש לפקפק בדבר שיש הרבה מינין נראין דומין זה לזה מכל וכל ואין הדבר שוה בהם בכל מקום וכן הדבר מצוי תמיד ברבים.

גן הדסים

חבורת הלכה
"עטרת שמואל ולאח"
 לע"נ ה"ג שמואל ולאח ח"ינדר ו"ל
 והתורה"ב שמואל ח"ינדר ו"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"

חבורת מסכתות ש"ס
"תורת מאיר"
 לע"נ הרב ר' נחמן מברסלב ז"ל

חבורת דף היומי
"תורה שלימה"
 לע"נ ח"ינדר ו"ל
 נחמן מברסלב ז"ל

חבורת הלכה
"תורת שלמה זלמן"
 לע"נ ה"ג ו"ל שלמה זלמן ז"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
"חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב ר' יוסף ד"ס ז"ל

חבורת מסכתות הש"ס
"עליית אליהו"
 לע"נ הרב ר' יוסף ד"ס ז"ל
 ג' תמוז ה'תש"ס

חבורת
ליב חפץ
 בבית המדרש
 קהילת קצות החושן

[ובאמת שאם יש כאן דין מסורת שמא ע"א נאמן באיסורים לא מהני ליה מסורת, ודלא כמשמעות הש"ס לעיל לענין נאמן הצייד לומר דסגי בע"א, מיהו אם כל ענין המסורת לקבוע שבאמת שמו חגב לכאורה אין סיבה שע"א לא יהיה נאמן בהא כבכל התורה כולה].

10 :

כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר.

א. עיין במעדני יו"ט (סי' ה) ששאלו אותו שיש מין דג בים הנקרא שטינק"ס מרינו"ס, שיש לו קשקשין על כל גופו, מיהו אין לו סנפיר אלא ידים ורגלים, וצ"ע על המבואר בסוגיין שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר.

ועי"ש שכתב שהוא מין מורכב חדש, ולא הורכב קודם מתן תורה אלא הורכב אחר קבלת התורה, ואה"נ האידנא יש דג שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר. וצ"ע לפי דבריו מה קו' הש"ס מאי טעמא נכתב בתורה סנפיר, והרי למבואר נכתב בתורה סנפיר למימר שאם יש דג שהשתנה טבעו ואין לו ספיר אסור, ומה קו' הש"ס.

עוד יל"ע דלפי"ז האידנא ליכא כלל להך כללא שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, שהרי יתכן שהמין מורכב, ויש לו קשקשת ואין לו סנפיר ונפל בבירא כל הך כללא שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר.

ב. ועיין בפר"ח שכתב שישתכח הדבר ולא יאמר ופשיטא שאין שום מין שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר וכפשטות הגמרא, ולכאורה הכונה שידע הבורא שלא שייך כלל להרכיב ב' מינים שע"י זה יוצר מין עם קשקשת בלא סנפיר, וכך גזר הבורא בחכמתו. [ויש לדון דלכאורה לפי"ז אף האידנא לא יצליחו בני אדם בהנדסה גנטית לעשות דג שיש לו קשקשים בלא סנפיר ומשום שכך גזרה חכמתו ית' ועיין].

ג. ועיין במעדני יו"ט שתי' עוד שכל דברי הש"ס שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר הוי דוקא לענין דגים, מיהו לענין שאר חיות הים ליכא להך כללא, ויתכן שיש לו קשקשת ואין לו סנפיר, מיהו עיין בפר"ח שתמה אף על הך תי' ועי"ש מש"כ בתירוץ הקושיא הנ"ל.

יגדיל תורה ויאדיר.

א. לא מבואר בגמרא מה הכונה "יגדיל תורה ויאדיר" וכיון שלא בעינן כלל לדעת האם יש לדגים סנפיר או לא מאי טעמא כתבה את זה התורה, ועיין בתוס' מש"כ.

ועיין במשנה אחרונה (נדה פ"ו ה"ט) וכע"ז בחת"ס שכתבו שאה"נ לא בעינן לכתוב הא והטעם שכתבה את זה התורה היינו כעין הא דאמרינן בכל דוכתא מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא, והיינו שזימנין שכותבת התורה דברים שאפשר לדעת אותם לבד [ולכאורה זהו כונת תוס'].

ב. מיהו עיין בריטב"א (נדה נא:) שכתב וז"ל יגדיל תורה ויאדיר. פירוש דלסמוך ודאי בקשקשת סגי לך, ומיהו כתב רחמנא סנפיר משום דלא סגי דלא להוי התם כיון שיש שם קשקשת, ואולי הוא גם כן גורם טהרתו ואף על פי שהוא לכדו אינו גורם טהרה עכ"ל, ומבואר בריטב"א שעיקר תי' הש"ס שאה"נ לענין איסור והיתר אפשר לסמוך על קשקשים לחוד, מיהו מ"מ אף הסנפיר הוא גורם טהרה, ומשום הכי כתבה את זה התורה.

ג. ובפשוטו תוס' והריטב"א חולקים בגדר הדין של סימני טהרה האם הוו סיבה או סימן, שאם הוי סימן שהתורה לא אסרה את הדג הזה, א"כ סגי בקשקשים לחוד כדי שנדע שהתורה לא אסרה את הדג הזה, מיהו אם נימא שהסימנים יוצרים את טהרת הדג משום הכי כתב לה קרא שהרי זה באמת יוצר את ההיתר הנ"ל.

הא בכלים אע"ג דלית ליה חיכול.

א. מבואר בסוגיין שמותר לאכול שרץ שנוצר בכלים ואעפ"י שאין לו סנפיר וקשקשת ואין בוה איסור של שרץ המים.

ובפשוטו לכאורה מסברא כל סוגיין איירי דוקא לענין שרץ שיוצא מהמים ולא נולד מבריה אחרת, אלא עיקר התהוותו ויצירתו מהמים, מיהו שרץ שלא נוצר במים ועיקר יצירתו מדבר אחר שנוצר ממנו בהא ליכא להיתר של סוגיין ומיתסר משום יוצא מן הטמא טמא, וכן נקט החזו"א (סי' יד סקי"ב) מסברא.

ב. מיהו עיין בשו"ת מהר"ח או"ז (סי' כז) שכתב שאף לענין בריות וחיות הגדלות במים איכא להך כללא דסוגיין, ואף שנוצר מדבר טמא שרי לאכלו.

ובביאור הטעם שליכא ביה איסורא דכל היוצא מן הטמא טמא כתב המהר"ח או"ז וז"ל זה הוא שאין דבר אחר גורם לו טומאתו כגון חמור וערוד. אבל כאן ששירוצו גורם לו איסורו אין היוצא ממנו טמא עד שישרוץ. ואולי יש לחלק זה ששורץ במים או ביין אין דרכו לצאת משם לעולם מה שאין כן בעכבר כשנולד וצ"ע.

ויש להוסיף לבאר הא עפמש"כ הגר"ח בשיטת הר"מ שעיקר איסורם של שרצים אינו משום המין [שהתורה אסרה מין של שרץ המים ומין של שרץ העוף] אלא עיקר איסורם משום המצב שנמצאים, והתורה אסרה שרץ במצב ששורץ על הארץ והתורה אסרה שרץ במצב ששורץ על המים, וניחא לפי"ז מאי טעמא ליכא בהא לכללא דכל היוצא מן הטמא טמא, שהרי כל הך כללא ענינו לקבוע שמין שנוצר מדבר טמא ממילא הוא טמא, מיהו הכא עיקר האיסור אינו משום המין אלא משום המצב של הדבר.

ג. ועיי"ש במהר"ח או"ז שכתב לפי"ז שאף עכבר שהוליד עכבר אחר בתוך המים או בתוך הכלי מותר לאכלו כל זמן שלא פירש, [מיהו עיי"ש שהסתפק דשמא כיון שדרכו לצאת אינו בכלל ההיתר] והוא חידוש גדול.

ז.ז.

מנין ששוחה ושוחה ואינו נמנע.

א. משמעות הגמרא נראה שכל מה שמותר היינו לשחות ולשתות מהמים ואעפ"י שיש שם שרצים שגדלו במים, מיהו אסור לאכול את השרצים בפני עצמם, וכן דייק הפר"ח (סי' פד סק"ו) מדברי הר"מ שכתב וז"ל פירש לדופני החבית וחזר ונפל לתוך המים מותר עכ"ל, ומשמע שדוקא אם חזר לתוך המים מותר מיהו לאכול בפנ"ע אסור.

ולא מבואר טעמא דמילתא וכיון שהתורה לא אסרה שרץ המים בכלים ובבורות מה לי אם אוכל את השרץ בפנ"ע מה לי אם שוחה אותו ביחד עם המים.

ב. ועיין בחכמת אדם (סי' לח ג) שכתב שהאיסור הנ"ל מד"ס בעלמא משום מראית העין, מיהו מהתורה אין חילוק בין אם שוחה אותו בפנ"ע ובין אם שוחה אותו ביחד עם המים.

מיהו עיין בחזו"א (סי' יד סק"ב) שכתב שמן התורה אסור לאכול אותו בפני עצמו, ומשום שעצם מה שרוחש בפי האדם נחשב כשריצה על הארץ ורק אם נמצא בתוך פרי או בתוך מים לא נחשב כרוחש ע"ג קרקע ושרי, ודו"ק. [ויש שביארו בנוסח אחר שכל זמן שלא פירש מהמים נחשב בכלל המים, ומשום הכי לא אסרה אותו התורה, מיהו כששוחה את זה בפנ"ע אינו נחשב בכלל המים שהרי שוחה אותו בפנ"ע, ומשום הכי מיתסר, מיהו הדברים מחודשים].

ג. מיהו עיין במהר"ח או"ז (שם) שכתב ששרי גם לאכלם בפנ"ע ואפילו שלא חזרו למים, ומשום שכל זמן שלא פירשו לא אסרתם תורה.

אימא בכלים אע"ג דלית ליה לא תיכול.

העולם מעיר דלכאורה השרצים נוצרים מהמים, ומאי טעמא לא נימא כל היוצא מהטהור טהור, וכיון שמותר לשחות מהמים ממילא מותר נמי לשחות מהשרצים שבתוך המים, ועיין.

אמר שמואל קישות שהתליעה באביה אסורה משום השרץ השורץ על הארץ.

א. עיין ברש"י שכתב בטעמו של שמואל וז"ל דכיון שמהלכת ע"ג הכישות והיא מחוברת לקרקע הוי כמהלכת ע"ג קרקע עכ"ל, ומשמע מלשון רש"י שכל האיסור דוקא אם הילכה בפרי שבהא אמרינן שהליכתה בפרי נחשב כהליכה ע"ג קרקע, מיהו אם לא הילכה כלל לא מיתסרא, וכן דייקו תוס' (בסוד"ה דיקא) מדברי רש"י.

ורש"י חזר על דבריו שוב בסוגיין שכתב (בעמוד א בד"ה וקעבר) וז"ל דכיון דרחשה והלכה קצת על הקשין נעשית שרץ הארץ עכ"ל, ומשמע שכל זמן שלא הילכה ע"ג הקשין לא חשיב שרץ הארץ משום עצם ההמצאות שלה בארץ, ומשום שלשון שרץ ארץ היינו שרוחש וזו ע"ג הארץ.

[ולא ידענא האם כל דברי רש"י דוקא בתולעים שנוצרו בפירות או בכלים, או שאף תולעת שנוצרה בארץ מותר לאוכלה מיד שיצאה לאויר העולם כל זמן שלא הספיקה לנוע, ועיין].

ב. מיהו עיין בר"ן שתמה על רש"י שהרי מספקא לש"ס פירשה ומתה מהו, והנה התם לא הלכה ואפ"ה אסורה משום שרץ השורץ על הארץ, ומבואר שלא בעינן הליכה בפועל כדי שיחשב שרץ השורץ על הארץ.

ובאמת שברש"י שם (בד"ה מהו) כתב וז"ל פירשה ומתה מהו מי אמרינן כיון דלא הלכה לאו שורץ על הארץ או דלמא לא בעינן שריצה, ומשמע מרש"י שזה גופא הספק שלו האם בעינן שריצה בפועל או לא, ולפי"ז ל"ק על רש"י מהך סוגיא, וכ"כ הפר"ח (יו"ד פד יח) שכל דברי רש"י רק להך גיסא בגמרא התם.

ג. ועיין בשו"ע (יו"ד סי' פד סעי' ו) שכתב וז"ל תולעים הגדלים בפירות, בעודם במחובר, חשוב כשורץ על הארץ, ואסור אף על פי שלא פירש, והוא שריחש עכ"ל, ומבואר בשו"ע שפסק כרש"י שכל האיסור דוקא כשריחש מיהו כל זמן שלא ריחש לא מיתסר, מיהו עיי"ש בביאור הגר"א דמייתי להך פלוגתא, ועיי"ש בפלתי ובפר"ח שהאריכו בהא.

ולחוש דלמא נפיל לדפנא דמנא וכו' אלא היינו רביתיה.

א. הראשונים דנו מה הדין תולעים שבקמח האם מותרים או אסורים, ועיין ברא"ש בתשובה שכתב לאוסרם ומשום שיש חשש שמא פירשו לארץ, ולפי"ז אם נמצאים בתוך כלי שיודעים בודאי שלא פירשו לארץ שרי, ואעפ"י שפירשו לתוך דופני הכלי שרו משום שהיינו רביתיהו.

מיהו עיין בשערי דורא (סי' נב סק"א) שכתב שיש מתירים את התולעים שבקמח ואעפ"י שפירשו על דופני הכלי ומשום דהיינו רביתיהו ותמה ע"כ וז"ל ואומר אני כי שגגה היא כי לשם יש יתור מכל אשר במים לרבות בורות שיחין ומערות ששוחה ושותה מהן ואינו נמנע, אבל יבחושין שבכליסינן וזיזין שבעדשין אפילו פירשו לגג נאסרו, וע"כ איסור גמור הוא. ושמעתי שרבינו אבי מורי זצ"ל עשה מעשה כן שהתליע קמח חטים וצוה להוליכו לנהר להשליכו בו ולא רצה להתיר למכור לגוי פן יאפנו פת וימכרנה לישראל, והובאו דבריו בב"י (יו"ד סי' פד).

ב. ובפשוטו מבואר מדבריו ש"היינו רביתיה" אינו סברא ורק שמוכיחים להא מקרא, אלא שילפינן מקרא להתיר תולעים שפירשו מהמים ומשום שהיינו רביתיהו, וההיתר הנ"ל נאמר דוקא על מים שביה כתיב קרא ולא על שאר מילי

מיהו לא מבואר סברת הדבר ומהיכ"ת לחלק בין מים לשאר מילי, ואם ילפינן מקרא להתיר משום היינו רביתיה מה לי מים מה לי שאר מילי, ועיין בפר"ח (סי' פד סק"ז) שתמה כן.

עוד יל"ע שהרי עיקר דינו של שמואל קאי לענין שכר ולא לענין מים, וכיון שקרא לא איירי דוקא במים מנא לן לחלק בין שכר לקמח.

ג. ועיין בדרשות מהר"ח או"ז (סי' כא) שכתב בטעם החילוק בין תולעים שבמים לתולעים שבכלי וז"ל ואינו דומה דהתם אי איפשר לייך ושכר בלא כלי, אבל הכא איפשר הקמח בלא כלי הוי כמו שפירשו לגג התמרה שבכלי דאסור ה"נ עכ"ל, ומבואר שעיקר החילוק הוי מסברא שקמח לא צריך לכלי משא"כ מים שצריכים כלי.

והוא חידוש שלכאורה מ"מ הדרך להניח קמח בכלים, ומהיכ"ת שלא יחשב כהאי גונא היינו רביתיה, ועיין.

סז:

פירשה ומתה מהו פירשה לאויר העולם מהו תיקו.

א. בפשוטו איירי כשפירשה ומתה והאדם רוצה לאכול את התולעת בפני עצמה, וכן בספק הש"ס לענין פירשה לאויר העולם מהו איירי נמי ככהאי גונא שפירשה לאויר העולם ותוכ"ד שהא באויר העולם קלטה אדם מהאויר ורוצה לאוכלה כמו שהיא בעינה, וכה"ל רש"י שכתב "פירשה מן הפרי תלוש לאויר וקודם שהגיע לארץ קלטה בפיו לבולעה" עכ"ל, ומשמע שאיירי כשאוכל את התולעת בפני עצמה ולא ביחד עם הכלי.

ולכאורה משמע שכשהותר לאכול תולעים שלא פירשו לארץ מותר לאכלם אף בפני עצמם, ומשום שלא חשיב שרץ הארץ, וכן הוכיח החזו"א (סי' יד אות ב) בדעת רש"י.

ב. מיהו עיי"ש בחזו"א שכתב שבר"מ מבואר שכל ההיתר לאכול תולעים שלא פירשו לארץ הוי דוקא ביחד עם הפרי, מיהו לאכלם בפנ"ע אסור, ולפי"ז כולי סוגיין איירי כשחזר אח"כ לפרי.

ואיכא הכא חידוש דלכאורה אם חזרה אח"כ ע"י אדם שהחזירם [שהרי מתה ולא חזרה בכוחות עצמה] הוי כדבר חדש, ונחשב שהיה פרישה גמורה מהפרי, ומאי טעמא נחשב כחלק מהפרי, ועיין.

לגג תמרה מהו.

עיין ברש"י שכתב בביאור הספק וז"ל מי אמרינן היינו רביתיה או דלמא כשורץ ע"ג דבר אחר דמי עכ"ל, ולכאורה צ"ע טובא שהרי לעיל התיירו תולעים שפירשו לתוך הכלי ומשום שהיינו רביתיהו, ואטו יותר רביתיהו של תולעים לפרוש לדופני הכלי מאשר לפרוש ע"ג הפרי.

ובאמת שיש ראשונים שנקטו שהיינו רביתיהו אינו סברא אלא הוי היתר שילפינן מקרא "שבימים ובנחלים אותם תאכלו" וכמבואר בגמרא בעמוד א', ולפי"ז מצינן למימר שאעפ"י שגם ע"ג התמרה הוי רביתיה של הבהמה מיהו לא מצינו שהתירה התורה הא, מיהו בפשוטו אינו כן והיינו רביתיהו הוי סברא וצ"ע דא"כ מאי טעמא ליתסר גג תמרה טפי מדופן כלי, ועיין.

תולעים דרני דבשרא אסורים דכוורי שריין וכו' הכי השתא בהמה בשחיטה הוא דמשתריא וכו'.

א. עיין ברש"י (בד"ה בשחיטה) שנראה בדבריו שעיקר האיסור של תולעים שגדלו בבשר משום אבר מן החי, ומשום שאותם תולעים לא הותרו בשחיטת הבהמה, וכ"כ המנ"ח (קסג אות ג) והפר"ח (פ"ד מ"ג).

ולפי"ז התולעים האלו אסורים אף לבני נח, ומשום שאבר מן החי אסור לבני נח, ועיין במנ"ח (שם) שדן בהא.

ב. מיהו עיין בר"מ שהביא את ההלכות האלו בהלכות שרצים, ומשמע שעיקר האיסור משום הלאו של שרצים, ועיין בחזו"א בביאור דברי הגמרא לשיטת הר"מ.

גן הדסים

חבורת הלכה
"עטרת שמואל ולאה"
 לע"נ ה"ג שמואל ולאה ח"כ ור"ל
 והתורה שמואל ליימור ר"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"

ברכפלד

חבורת מסכתות ש"ס
"תורת מאיר"
 לע"נ הרב ר' מאיר גורן ר"ל

חבורת דף היומי
"תורה שלמה"
 לע"נ ח"כ ר' שלמה
 ונחום מנחם כשר ר"ל

חבורת הלכה
"תורת שלמה זלמן"
 לע"נ הרב ר' שלמה זלמן ז"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
"חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב ר' יקותיאל דשא ונחום כשר ר"ל

קרית ספר

חבורת מסכתות הש"ס
"עליית אליהו"
 לע"נ הרב ר' אליהו ר"ל
 ג' רבאן ו' ר' נחום שמואל סלומי

חבורת
ליבו הפץ
 בבית הוראה
 קהילת קצות החושן